

Popper’da bilgiyi üretme biçimi ve eleştirel akıl kavramı

Ali Taner*

Öz

Bilim dünyasındaki yenilikler toplumları etkilediği kadar bilimin kendisini de doğrudan etkilemekte ve dönüşmesini sağlamaktadır. Gelişmekte olan bilginin üretim süreci ise farklı bakış açıları beraberinde getirmektedir. Bilgi üretim sürecinde bilimsel gelişmeler genelde tartışmalı olarak gerçekleşmektedir ve bunun bir parçasını da pozitivism oluşturmaktadır. Pozitivizm akıl doğrultusunda deney ve gözlem yöntemini kullanmaktadır ve bilimsel bilginin çizgisel gelişimine inanmaktadır. Özellikle mantıksal pozitivistler bu görüşü sıkı sıkıya benimsemekte ve metafizik değerleri reddederek tüm dünyayı fizik yasalarıyla açıklamaya çalışmaktadır. Popper ise bu anlayışa eleştiriler getirmekte, doğrulama yerine yanlışlama yöntemini ele almakta ve yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Bilimde doğrulama mantığı yanlış sonuçlar içerecek ve dogmatizmi doğuracaktır. Bilimsel araştırmalarda şüphecilğe önem veren Popper mutlak doğruya ulaşmanın imkânsız olduğunu düşünmekte bu yüzden eleştirel aklın kullanılması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca tümevarım konusuna da eleştiriler getiren Popper genel geçer bilgi kümelerini reddetmektedir. Bilimsel yaklaşımda eleştirel kapasite üzerinde duran Popper, elde edilen bulgular ne kadar eleştiriye açıksa onların o kadar bilimsel gelişmeye hizmet ettiğini ifade etmektedir. Bilimsel gelişmelerin ancak özgürlükçü, eleştiriye açık ve demokratik toplumlarda yaşanabileceğini söyleyen Popper, toplumsal yapıda açık toplumların önemini vurgulamaktadır. Çalışma kapsamında Popper’ın bilimsel bilgi üretimine dair görüşleri ele alınacak ve bilimsel bilgiye yaklaşımı, eleştirileri ve toplumsal düzen için kavramsallaştırmaları açıklanacaktır. Ayrıca filozofun açık topluma dair görüşlerine yer verilerek ideal toplum kavramsallaştırması anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Popper, yanlışlama, eleştirel akıl, bilimsel bilgi, toplumsal yapı

The form of producing knowledge and the concept of critical reason in Popper

Abstract

Innovations in the world of science not only affect societies, but also directly affect and transform science itself. The production process of developing knowledge, on the other hand, brings different perspectives. Scientific developments in the knowledge production process are generally controversial, and positivism is a part of this. Positivism uses the method of experiment and observation in line with reason and believes in the linear development of scientific knowledge. In particular, logical positivists strongly adopt this view and try to explain the whole world with the laws of physics, rejecting metaphysical values. Popper, on the other hand, criticizes this understanding, deals with the method of falsification instead of verification, and offers a new perspective. The logic of verification in science will cause false results and breed dogmatism. Popper, who gives importance to skepticism in scientific research, thinks that it is impossible to reach the absolute truth, so he emphasizes that critical reason should be used. Also, criticizing the subject of induction, Popper rejects the generally accepted knowledge sets. Emphasizing the critical capacity in the scientific approach, Popper states that the more the findings are open to criticism, the more they serve for scientific development. Stating that scientific developments can only be experienced in liberal, open to criticism and democratic societies, Popper emphasizes the importance of open societies in the social structure. Within the scope of the study, Popper’s views on scientific knowledge production will be discussed and his approach to scientific knowledge, his criticisms and conceptualizations for

*Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, E-posta: 32tanerali32@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8237-1467

social order will be explained. In addition, the ideal society conceptualization will be explained by giving the philosopher's views on open society.

Keywords: Popper, falsification, critical reason, scientific knowledge, social structure

Giriş

Bilim insanlık tarihinin başlangıcından beri insanların yaşamında var olmuştur. Tekerleğin icadı bilimsel bir gelişme iken aynı zamanda yer çekimi kanunu da bir bilimsel gelişmedir. Bu noktada bilim insanlık tarihi boyunca toplumların en önemli uğraşları arasında yer almıştır. Tabii ki her bilimsel gelişmenin kendi dönemi içerisinde önemli bir işlevi vardır. Bu durumda insanlar yaşadıkları dönemde ihtiyaç duydukları konularla alakalı buluşlar gerçekleştirmişlerdir.

Bilgi üretimi zaman içerisinde bazı dönemlerde birtakım baskılara maruz kalmıştır. Farklı dönemlerde var olan baskın güçler bilginin nasıl olması gerektiği üzerinde görüş bildirerek, bunun dışındaki fikirlerin ortaya çıkmasını engel olmuştur. Böyle bir durumda bilimsel bilginin üretimi ve yeni fikirlerin ortaya atılması mümkün olamamıştır. Skolastik dönem tam da böyle bir zamana örnek olarak verilebilir. Çünkü skolastik dönemde kilisenin sınırsız güçleri vardı. Bu gücü doğrudan tanrıdan aldığı söyleyen kilise, topluma inanç üzerinden baskı yapıyordu. Araştırmaya ve yeni fikirlere kapalı biçimde sadece kutsal kitap üzerinden bir yaşam biçimi dayatan kilise, insanlara zorunlu bir hayat formu sunmaktaydı. Bu zorunlu yaşamın sınırları, kilisenin görüşleri çerçevesinde çiziliyordu. Böyle bir dönem bilimin ilerlemesi önünde büyük bir engel olarak durmaktaydı.

Akıl pozitivistizmin bilime yaklaşımında temel olarak görülmekteydi. Aklın rehberliğinde bilimsel faaliyetler deney ve gözlem öncülüğünde gerçekleştiriliyordu. Bilimsel bir gerçekliğe ulaşabilmek için uygulanacak yöntem deney ve gözlem öncülüğünde olmalı ve bilim adamının ele aldığı konuya nesnel bir yaklaşım içerisinde olması gerekmektedir. Klasik pozitivistizmi kökten savunanlar arasında Viyana çevresi olarak adlandırılan, o bölgede fikir alışverişinde bulunan filozoflar vardı. Pozitivistizmin deney ve gözlem üzerine dayalı bilim anlayışını savunan bu grup deney alanı dışında yer alan her şeyi metafizik olarak görür ve reddederdi. Bilimsel bilginin ancak görgül olan yani deney ve gözlemlerle ispat edilebilen analizlerden üretilebileceği savunuluyordu.

Viyana çevresine gelen en büyük eleştirilerden biri kendi bünyesinde yer alan bir yazar olan Karl Popper'dan gelmiştir. Popper, Viyana çevresini mantıksal pozitivistizm üzerinden eleştirmektedir. Aslında Popper da pozitivist bilim anlayışına sahiptir. Ancak onlardan ayrıldığı birçok nokta vardır. Doğa bilimleri ve sosyal bilimlerde geçerli olabilecek bilimsel bir yaklaşım olabileceğini söyleyen Popper'ın Viyana çevresinden ayrıldığı nokta ise uygulama yönündedir. Doğrulamacı bir anlayışla bilim yapmanın eksik ve yetersiz olduğunu söyleyen Popper yanlışlanabilirlik ilkesi ile bilimsel bilginin üretilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Bilimsel bilgi hususunda Popper eleştirel akla önem vermektedir. Üretilen her bilimsel bilgiye şüphe gözlükleriyle bakılmalıdır. Böylece bilimsel ilerleme mümkün olabilecektir. Çünkü şüphe duyulan bilginin eksiklikleri dile getirilebilir ve yeni bilimsel bilgiler elde edilebilir. Pozitivistizmin çıkış noktası kapalılığı ve akli geri plana atan anlayışı yıkmak olmuştur. Popper'a göre bilimsel bilgi eleştiriye açık olmadığı sürece, aynı skolastik dönemde olduğu gibi bilimsel bilginin üretiminde yeni gelişmeler ortaya çıkamayacaktır. Bu noktada da eleştirel akıl oldukça önemli bir yer tutmakta ve bilimsel gelişme yolunda vazgeçilmez olmaktadır.

Bu çalışmada da Popper'ın bilimsel bilginin üretimine bakış açısı incelenecektir. Çünkü Popper pozitivistizmi benimseyen ve aynı zamanda savunan biri olarak bu alana eleştiriler getirmektedir. Eleştirileri de pozitivistizmin katılığı ve kesinliği üzerinedir. Bilimsel bilginin belirsiz olması, genellemelerin yapılmasının zorluğu ve aynı zamanda bilimsel bilginin ilerlemesindeki en büyük engelin kesin sonuçlara dayanması Popper'ı diğer pozitivist düşünürlerden ayırmaktadır. Bu ayırım Popper'ın bilimsel bilgi üretme üzerine görüşleri çalışma için önemli olarak görülmüştür.

Çalışmada Popper'ın bilimsel bilginin nasıl üretilebileceği üzerine düşünceleri genel olarak incelenecek ve bunun yanı sıra ideal toplum tipine bakış açısı değerlendirilecektir. Bu çerçevede de Popper'ın bilimsel bilginin üretimine ilişkin görüşleri ve üzerine durduğu birtakım kavramlar çalışmanın kapsamını belirlemektedir. Bu çalışmada bilimsel bilginin üretilmesinde pozitivismi hem eleştiren hem de onu dönüştürmeye çalışan Popper'ın eleştirel aklın nasıl kullanılması gerektiğini ifade biçimini göstermek ve klasik pozitivist anlayıştan farkını ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır.

Bilimsel bilginin nasıl üretileceğine dair görüşlerinden sonra Popper'ın toplum düzenine dair görüşleri ele alınacaktır. Tarihselciliğe yönelik eleştirileri ve onun uzantısı olan kapalı toplumların bilimsel gelişime olan engeli çalışmada anlatılacaktır. Son bölümde ideal toplum yapısı olarak kurguladığı açık toplum kavramsallaştırması incelenecektir.

1. Karl Popper'ın bilgi anlayışı

Bilgiye ilişkin yaklaşımlar, yüzyıllar boyunca bilimsel bilginin üretimi süreci ile ilgili tanımlamalar yapmıştır. Ancak bilgi bazı dönemlerde baskı altında kalıp tartışılma ortamını yitirmiştir. Aydınlanma çağıyla beraber ise aklın devreye girmesi, bilimsel olanın ön plana alınması sonrası, bilgi tekrar tartışılabilir bir hal almıştır. Avrupalı düşünürler bilimsel bilgiye ilişkin birçok kavramsallaştırma getirmişlerdir. Özellikle deney, gözlem ve akıl rehberliği dönemin birçok düşünürünün benimsediği yol gösterici yöntem olmuştur. Pozitivist dönemde aklın yüceltilip her şeyin deney ve gözlem ile açıklaması gerektiği görüşü hâkim olmuştur. Zamanla bu görüşe de doğrudan muhalefet edenler olduğu gibi yöntemi kısmi olarak eleştirenler de olmuştur. Bu noktada Popper klasik pozitivismi belli noktalarda eleştirip daha farklı çözüm önerileri sunan bir düşünür olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aydınlanma karşıtı düşünce Kant'a göre bir ergin olmama halidir. Bu yüzden modern dönemlerin öncesine Kant'ın ergin olmama durumu egemendir demektedir (Hülür ve Bircan, 2020, s. 25). Aydınlanma dönemi filozofları kanıksanmış eski kalıpları yıkarak bilimin ışığında yepyeni bir anlayışın benimsenmesini sağlamıştır. Dönemin düşünürlerinin amacı aklın egemenliğinde bilimsel faaliyetlerin sürdürülebilmesi ve böylelikle dünyayı anlama çabasının devam ettirilebilmesiydi. Temel inanç aslında şuydu; doğal yasalar evrene hakimdir ve onların toplumsal dünyaya da hâkim olması gereklidir (Ritzler & Stepnisky, 2018, s. 10). Bu dönemde akıl ön planda olurken Viyana çevresi düşünürleri de mantıksal pozitivism ışığında bilimsel bilgiyi üretmenin çabası içerisindeydiler.

Bilim bir insan etkinliği olmasına karşın bilimsel ideoloji onu ussal sınırların içerisine gömmektedir. Bilimsel etkinliklerin yalnızca akıl vasıtasıyla yürütülebileceği düşünülmektedir (Hülür, 2006, s. 209). Viyana çevresi düşünürlerine göre bilimsel bilgi yalnızca kanıtlanmış önermelerin toplamından meydana gelebilmekteydi. Doğrulama ilkesi temelli bu görüş bilimsel bilgiye deney ve gözlemlerle ulaşabileceklerini söylemekte ve metafizikle birlikte doğrulanamayan her şeyi anlamsız söz dizgeleri olarak görmekteydi. Çünkü bu düşünürlere göre metafizik zaten anlamsız yargılar olarak düşünülmekteydi (Demir, 2009, s. 42). Metafizik değerlerin sahte ve yanıltıcı olduğu, bireyleri yanıltıcı ifadeler taşıdığı bu ekolün düşüncelerinde en temel yerde bulunmaktaydı. Doğruluğu ispatlanabilir öğelerle, ispatlanamayan yani sahte önermeleri ayırabilmek için deney ve gözlem ışığında doğrulama; bir olayın akli delillerle uyuşup uyuşmadığını vurgulamaktaydı. Mantıkçı pozitivistler metafiziği sahte önermeler dizgesi olarak gördüğü için gerçekte sahte arasındaki ayrımı vurgu yapmakta ve akıl doğrultusuyla bilimsel bilginin üretilebileceğini söylemekteydiler (Altınörs, 2003, s. 123-124).

Mantıksal pozitivistlere göre bilimsel bilgiyi üretmenin tek yolu akıl ve gözlemdir. Bu yöntem tüm bilimler için geçerlidir. Fizik, kimya, matematik, edebiyat ve felsefe de dahil hiçbir disiplini ayırmaksızın hepsinin bilime yaklaşımının aynı olması gerektiği Viyana ekolünün ortak fikridir. Peano, Frege, Whitehead ve Russell'in ortaya koydukları mantıksal çözümleme

yoluyla tüm bilimler için geçerli bilgi birikimi oluşturulmak istenmektedir. Bu yolla metafiziğin anlamsız sorunlar ve önermelerden arındırılması, doğrudan gözlemlenebilir ögelere indirilmesi hedeflenmekte ve deneysel bilimin yöntemiyle kavram ve anlamlar üreterek anlamsız her şeyin ortadan kaldırılması, açıklığa kavuşturulması amaçlanmaktadır (Galison, 1990, s. 732).

Mantıksal pozitivistler doğrulanabilirlik ilkesiyle en başta sağlam ampirik altyapıya sahip bir anlam katmanı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu ampirik gözlemler ise bilimsel bilginin tekrarlanabildiği ve aynı koşullar altında aynı sonuçları verdiği ölçüde daha anlamlı olduğunu ortaya çıkarmanın yoludur. Böylelikle genel yargılara ulaşılarak her zaman her yerde geçerli bilgi birikimi mevcut olacaktır. Bilimsel bilgi tekrarlandığı ölçüde anlamlı olurken aynı zamanda doğrulanması gerekmektedir. Aynı sonuçların olmaması o bilginin doğrulanmadığı sonucunu doğurmakta ve geçerli bir bilgi üretiminin gerçekleşmediğine işaret etmektedir (Naylor & Finger, 1967, s. 92). Bilginin bilimsel olabilmesi hususunda Viyana çevresi çok fazla deney sonucunda kanıtlanmış deneyleri temel almaktayken Popper ise bu duruma karşı çıkmakta ve bilimin bu şekilde ilerlemesinin mümkün olmadığını aksine gerileceğini söylemektedir. Doğrulamacı mantığı reddeden Popper bu görüşün tersine yanlışlama mantığını benimsemektedir. Viyana çevresi bilimsel bilginin çizgisel bir şekilde ilerlediğini ifade etmekte ve deney ve gözlemlerle açıklanamayan hiçbir şeyin doğru olmadığını söylemektedir. Popper ise bu duruma yöntem kısmında karşı çıkarak bilimsel bilginin üretiminin çizgisel olmasının doğru sonuçlara ulaştırmayacağını düşünmektedir.

Viyana çevresinin doğrulama mantığının tamamen karşısında olan Popper bu tür bir yaklaşımın doğru sonuçlara ulaşmayacağını aktarmaktadır. Popper doğrulama yerine yanlışlama teorisini önermektedir. Popper'a göre bir kuram ya da bir kuramsal bilgi yanlışlanabildiği ölçüde daha doğru sonuçlar ortaya koyabilir. Yanlışlama ile yanlışlanabilirlik ayırımına da değinen Popper, yanlışlama için bir kuramın önermelerinin artık yeni önermelerle çelişmesi durumudur demektedir. Yanlışlanabilirliği ise bilimsel bilginin, bilimselliğin ölçütü olarak ele almaktadır (Popper, 2005, s. 109). Çarşamba günleri hiç yağmur yağmaz önermesi bilimseldir. Çünkü herhangi bir çarşamba günü yağmur yağarsa yanlışlanabilecektir (Chalmers, 1994, s. 85). Popper yanlışlanabilirliği kesin doğruların olmadığı anlamında söylememektedir. Ona göre bilim koşulsuz doğrulara ulaşma yolu değil, daha doğru bilimsel içeriklere yönelme uğraşdır.

Bir sorunun açık bir şekilde ortaya koyulabilmesi hipotezle mümkündür. Sorunun çözümü ise ilk başta ortaya koyulan problemle alakalı ya da o probleme yönelik yeni hipotezlerin üretilmesiyle sağlanabilecektir. Sunulan önermelerin sorgulanması yani probleme yeni öneriler getirilmesi için kullanılan yegâne yol ise yanlışlamadır. Sorunlar çürütüldüğünde yeni bilimsel gerçekler ortaya çıkarılacak ve böylelikle bilim doğrulandığı değil yanlışlandığı sürece genişlemiş olacaktır. Popper bu durumda hem doğa bilimlerinin hem de sosyal bilimlerin problemlerin üzerine giderek deneme yanılma yoluyla bilgiye ulaşmaya çalışmalarını söylemektedir. Yalnızca deney ve gözlem yoluyla bilimsel bilgiye yönelik kuramsal çabalar Popper'a (2015, s. 27-28) göre yanlıştır ve bilim bu şekilde daha doğru bilgiye ulaşamayacaktır.

Yanlışlama teorisi temelde eleştirme potansiyeli üzerine kuruludur. Bir teori eleştirilebiliyorsa geçerlidir ve onun bu özelliği bilimselliğini artırmaktadır. Çünkü bir teorinin eksik yanlarının bulunması yeni bir bilginin keşfine yol açacaktır. Eleştiri olmazsa yanlışlama mantığı çalışmayacaktır. Bilim iki ya da daha fazla görüş içerisinde tartışılabiliriyorsa gelişim gösterebilecektir (Sunar, 2008, s. 99-100).

Yanlışlama teorisi deney ve gözlemi reddetmez. Teorik birikimi de yıkmaz. Popper gözlem ve deneylerin belli bir teori ışığında yapılacağını ifade etmektedir. Ancak karşı çıkılan durum doğrulama yoluyla oluşturulan dogmaların önüne geçmektir. Bilim eleştirel olmalıdır (Çağlar, 1989, s. 35). Popper doğrulama sürecine doğrudan karşı çıkmamakta, bilimsel bilgiye erişimde doğrulamanın da bir yol olduğunu söylemektedir. Yanlışlama eleştirisini ise sadece doğruya ulaşma yolunun yanıtacağı üzerine getirmektedir. Önemli olan bir düşüncenin

sınanabilir olmasıdır (Manafov, 2020, s. 81). Bazen doğru olarak görülen şeyler değişebilmekte ve eski kesinliklerini yitirebilmektedir. Doğruluğa ulaşma bilimsel bir faaliyettir fakat yanlışlama süreci kesin ve net doğruya ulaşamayacağı yönünde bir girişimdir. Popper doğruya ulaşmayı yeni eleştirileri kabul etmeme noktasında eleştirmektedir. Bilimsel bir bilgide eksiklik kabul etmek aslında tam da bu noktada bilimin ilerlemesine yardımcı olmak, bilimin çapının genişlemesini sağlamaktır. Bilimin yanlışlanabilirlik ölçütünü sağlaması gerekmektedir. Çünkü bilim aslında insan işidir (Popper, 1989, s. 351-352).

Yanlışlanabilirlik ilkesine bir örnek veren Popper nesnel bilimin kesinlik taşımaması gerektiğini söylemekte ve “bilim kayaların üstüne kurulu değildir” demektedir. Bilim aslında bataklıkta kazıkların üstüne kurulmuş bir yapıyı ifade etmektedir. Kuramlar gelişimini devam ettirdikçe daha derine batmaya başlar ancak bir tabana oturmaz. Bilimsel gelişmelerin ağırlığıyla bataklığa doğru inen bilimsel birikim sağlam bir zemine otursa da daha derine gitmekten vazgeçilmemelidir. Ancak kazıklar bilimsel bilgiyi taşıyorsa bilimsel bilginin sağlam bir zemine oturduğu söylenebilir. Fakat bu sağlam zemine olan inancımız her zaman olduğu gibi geçici bir süreliğinedir. Bilim asla kesinlik içermemelidir (Popper, 2012, s. 135-136).

Popper mantıkçı pozitivizimin bir seçme işlemi ile anlamlı olanla anlamsız olanlar arasında ayırma gittiği doğrulama ilkesine yanlışlanabilirlik ilkesiyle karşı çıkıp, bilimin kestirilemez olduğunu vurgulamaktadır. Popper’a göre tikel olaylar doğrulansın ya da doğrulanmasın kuramsal yasalara ulaşma yolunda tikel önermelerin birlikteliği önemli değildir. Bu tikel önermelerden tüm dünya için geçerli tümel varsayımlara ulaşılması yanlıştır ve bu tür tümel varsayımların geçerliliği yoktur. Doğrulama ilkesi sadece metafiziği ortadan kaldırmamakta aynı zamanda bilimin içeriğini de boşaltmaktadır. Çünkü doğru bilgiye ulaşma yolunda doğrulama engel teşkil etmektedir. Aslında tarihsel olarak incelendiğinde bilim metafizikten çıkmıştır (Magee, 1990, s. 44). Anlaşılacağı üzere Popper doğrulama mantığını eleştirmekte, bilimin yanlışlama üzerine hareket etmesi gerektiğini söylemektedir. Bir düşünce yanlışlama üzerine kurulmuyorsa Popper’a göre bilimsellik taşımamaktadır.

2. Bilimsel bilginin kestirilemezliği

Bilimin temeline yanlışlama teorisini koyan Popper’ın bir diğer eleştirisi tümevarımsal önermelerin doğru olmadığı üzerinedir. Popper genel kuramsal birikimleri eleştirerek, bu tür genel yasaların her zaman aynı sonuçlar vermesinin mümkün olmadığını söylemektedir. Bu yüzden bilimsel bilgiye ulaşma yolunda amaç kesin sonuçlar elde etme yerine yeni bilimsel bilgiyi keşfetme üzerine olmalıdır.

Popper doğrulama mantığı sonucunda bir sürü önermenin birleşimi yoluyla tümevarımsal bir kuramın bilimsel bilginin tek kriteri olmasını şiddetle eleştirmektedir. Popper’a (2005, s. 52-53) göre aslında tam tersi bir durum olmalıdır. Bilim özelden genele doğru değil genelden özele doğru bir işlerlikte olmalıdır. Bilimsel önermeler her ne kadar çok olursa olsun her ne kadar denenmiş olursa olsun mantıksal olarak kesin sonuçları olan genel bir yasa veya kurama bağlı kalmak oldukça yanlıştır. Bu bağlılık yeni gelişmelerin, bilimin ilerlemesinin önünde oldukça büyük bir engeldir. Tümevarım yaklaşımı çok sayıda deney sonucu aynı sonucun alınması durumunda elde edilen bilginin genelle yayılması üzerinedir. Bu noktada da bilim her yerde geçerli kesin sonuçlara işaret etmektedir. Ancak Popper’a göre tümevarım mantığı bilimsel bilginin gelişimi önündeki bir barikattir (Türkdoğan, 2012, s. 142).

Bilimsel gözlemler sonucunda bir önerme, yapılan birçok deney sonucunda aynı sonucu verebilir. Bir noktada tekrar eden bilimsel bilgi mantıksal pozitivistlere göre genellenmektedir. Popper bu noktayı eleştirmektedir. Çünkü ne kadar çok deney yapılırsa yapılsın sonuçlar her ne kadar aynı olursa olsun daima yanlışlanma potansiyeli vardır. Sayısız gözlem sonucu elde edilen bilgiye muhalefet edebilecek tek bir örnek o gözlemi çürütebilir (Gower, 1997, s. 203). Tümevarımsal genellemelerle ilgili şöyle bir örnek verilebilir. Kuğuların beyaz olmasıyla ilgili çok fazlaca gözlem olsa da ortaya çıkan tek bir siyah kuğu “tüm kuğular beyazdır” önermesini

geçersiz kılmaktadır. Böylelikle tümevarımsal önermelerin her zaman genel geçer yargular taşımayacağı görülmektedir. Bir siyah kuğunun çıkması tüm kuğular beyazdır önermesini bazı kuğular beyazdır önermesine dönüştürmekte ve siyah kuğu yeni bir bilimsel bilgi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada deneysel genellemeler doğrulanamaz ancak yanlışlanabilirler (Magee, 1990, s. 21).

Bilimin ilerlemesinde teoriler geliştirilebilir. Ancak bu teoriler hiçbir zaman mutlaklık ve değişmezliği bünyesinde barındırmamaktadır. Popper elde edilen tüm teorik bilgileri yanlışlama sürecinde süzgeçten geçmiş düşünceler olarak ele almaktadır (Cevizci, 1999, s. 694). Bilimsel faaliyetlerde önemli olan verili olanın gözlemlenmesi değil, daima hipotezlerin sorgulanarak yeni hipotezlerin ortaya çıkarılmasıdır. Bu bağlamda gözlem yoluyla deneyler yaparak oradan kuramlar oluşturmaya giden tümevarımsal süreç gerçekliği çarpıtmaktadır. Bilimsel gözlem açısından hiçbir zaman; genel teori içindeki bizim bilimsel fikrimize rehberlik edecek, sayısız gözlem arasından bize ilgi çekici olarak gelen, bilimsel bilgiler olmadan yola çıkılmamalıdır. Buradaki yola çıkış daha önce gözlenen hesaba alıp yeni bir problem ya da hipotez kullanarak bilimsel gelişmenin devam ettirilmesidir. Bilimsel bir faaliyetin cevaplaması gereken ise kuramlar nasıl test edilir olmalıdır (Popper, 2008, s. 151). Tümevarım sürecini bilimsel bir faaliyet olarak görmeyen Popper bu tür uğraşların gerçeklikle örtüşmediğini vurgulamaktadır. Çünkü tüme varmak imkansızdır. Sonsuz sayıda gözlem bile olsa tersi tek bir durum gözlemin geçerliliğini yitirmesine neden olacaktır. Bilgiye erişimde tümdengelim mantığı kullanılmalıdır ve elde edilen bilgi hiçbir zaman mutlaklık taşımamaktadır, kestirimseldir (Batak, 2008, s. 245). Dolayısıyla Popper için bilimsel bilgi kesinlikten uzak olmalıdır. Kesinlik iddiası bilimin gelişmesi önündeki en büyük engeldir. Bilimsel bilgi tahmini ve eleştirel olursa yeni hipotezlerin gelişimi bu yolla mümkün olacaktır.

Popper yanlışlama teorisi ve tümevarım eleştirisinden sonra bilimsel bilgi üretim sürecine eleştirel akıl oturtmaktadır. Bilim adamının eleştirel bir bakış açısıyla fikirlere yaklaşması, böylelikle yeni bilimsel fikirlere ulaşma çabası Popper'ın bilgiye yaklaşımının temel noktasını oluşturmaktadır.

Bilimsel yaklaşımda en temel hususlardan biri Popper'a göre eleştiriye açık olma durumudur (Dancy vd., 2010, s. 598). Bir hipotez ne kadar eleştiriye açıksa o kadar çok bilimsel gelişmeyi hızlandırır. Popper'a göre bilim adamı da eleştirel olmalıdır. Verili olanı gözlemek yerine eleştirel kapasitesini kullanabilmelidir (Güzel, 1994, s. 44). Mantıkçı pozitivistler de akıl ışığında hareket etmektedir. Ancak burada Popper'ın kullandığı akıl biraz daha farklıdır. Mantıkçı pozitivistler akıl ile doğrusal önermelere ulaşırken, eleştirel akıl doğruya ulaşmak için değil yanlışlama yapabilmek üzerine bir tutumu benimsemektedir. Eleştirel akılda Popper deneyciliğe karşı değildir. Sadece akıl dışı önermeler ve bilimde eleştirel kapasitenin kullanılmaması Popper'ın karşı çıktığı durumdur (Açar, 2011, s. 27). Popper eleştirel olmayı yöntimsel olarak benimsemektedir. Yanlışlama yapma sürecinde akli eleştirel kullanma durumunun oldukça önemli bir yeri vardır. Eleştirel olma durumu bilgiyi bireysel kanılardan uzak tutmakta ve tartışılıp fikir alışverişi yapılabilmeye olanak sağlamaktadır (Kökdemir, 2012, s. 16)

Eleştirel akıl kavramsallaştırmasının temel varsayımı bilimin olgunluğa ulaşabilmesi için yanlışlama teorisinin olması gerektiğidir. Çok sayıda önerme sonucunda ulaşılmış ve uzunca süredir niteliğini koruyan bilimsel bilgi kuramlarının bile yanlışlama öğretisiyle çürütülebilme potansiyeli barındırması gerekmektedir. Bu durum dogmalardan ve konformizmden sakınmayı sağlayıp bilim insanlarını merak içerisinde yeni keşiflere yönlendirmektedir. Ayrıca bilimin sürekli devinimi egemen olarak bilimsel çalışmalarda kolaycılığa kaçmayı engellemektedir. Eleştirel akıl insanların düşünüş yapısını değiştirdiği için daha nitelikli bilginin üretilmesinin önü açılmakta ve bilimsel faaliyet sürekli devam etmektedir (Baudouin, 2003, s. 53).

Eleştirel akılcılıkta yöntem, yanlışları öne sürülmüş bilgi kuramlarının elenmesi vasıtasıyla bu kuramların sıkı sorgulamalarla yeniden ele alınmasını ön planda tutmaktadır. Doğrulamacı bilim anlayışı toplumda bir düzen sağlamak ve aynı zamanda doğada geçerli bilimsel keşifleri ulaşma hedefindedir. Bu yolla doğaya hâkim olarak bilimsel kesinlikler üzerine durulur. Popper bu durumun dogmatik düşünceye neden olduğunu bilimin gerçeklikten uzaklaştığını ifade etmektedir. Eleştirel akıl bu tür durumların oluşmasını engellemek üzerine kuruludur. Bilim bu noktada kuramlara eleştirel bir bakış açısı getirerek onların zayıf noktalarına vurgu yapar. Ayrıca bu yolla bilimsel birikim serbestçe tartışılabilir olacaktır. Eleştirel aklın bu yöntemiyle geçici kuramlar oluşturulabilir. Akılla birlikte deneme yanılma yoluyla bilim insanları kendi kafalarındaki engelleri aşar, saplantılarından kurtulur. Kendi fikirlerini sınıyan insanlar sürekli yeni fikirlere kendini adapte ederler. Yeni fikirlere açık olmak doğrulamacı mantığın ilkeleriyle değil de yanlışlama teorisinin eleştirel kapasitesiyle mümkün olmaktadır (Popper, 1989, s. 191-192).

Eleştirel akıl mantığı temelini rasyonalite üzerine kurmaktadır. Klasik rasyonalizmden ayrı olarak farklı düşünme, yanlışlığa odaklanma, bilimsel gelişmelere ayak uydurma gibi farklı çözüm mantıkları eleştirel akılcılığın önermeleri arasındadır. Yanılgılardan ders çıkarma ve yeni fikirlere açık olma önemli olarak görülmektedir. Bu yöntemlerle yola çıkılarak kuramlar eleştirel olarak incelenmekte aynı zamanda bu kuramlara getirilen eleştiriler yoluyla daha önce görülmemiş deney ve gözlemlerin ortaya çıkması sağlanmaktadır. Popper'ın bilgi üretme yolu sürekli yeni problemler yaratma üzerinedir. Kuramların kesin doğruluğu kabul edilmediğinden onların doğruluğuna inanmak yerine eleştirel bakış açısıyla yeni açıklamalar getirilebilmektedir. Bilimsel bilginin açıklayıcı gücü fazla da olsa bu açıklama gücü yine de geçicidir. Yoksa bu duruma aldanıp bilimsel gelişme durma noktasına gelir. Akılcı tutum şu şekilde olmalıdır; ortaya konulan bilimsel fikir belli eksiklikler barındırabilir, tam olarak açıklamalar getiremeyebilir. Eleştirel akıl yoluyla yeni fikirler düşünülebilir. Yaratıcı yorumlar getirilerek bilgi birikimi artırılabilir. Eleştirel akıl bunu önermektedir (Popper, 1989, s. 208-209).

3. Popper'ın tarihsicilik eleştirisi ve toplumsal yapı ile ilgili görüşleri

Popper bilimsel bilginin üretimi için farklı öneriler getirmiş, mantıkçı pozitivistlere karşı durup bilimsel bilgiye farklı bir açıdan bakmıştır. Popper tüm bunların olabilmesi için ise öncelikle toplumsal yapının buna açık olması gerektiğini aktarmaktadır. Toplumsal yapı ile ilgili fikirlerini aktaran Popper tarihsicilik yaklaşımını eleştirmekte ayrıca toplumların akıl yapısının farklı görüşlere açık olması gerektiğini söylemektedir. Bu sayede toplumda yeni fikirlerin üretilebilmesinin önü açılmış olacak ve toplum buna hazır olacaktır.

Toplumsal yapı Popper'ın ilgilendiği konulardan biridir. Toplumsal hayatta var olan bireylerin yaşayış biçimleri, düşünme süreçleri ve toplumsal yapıdaki genel geçer fikir yapısı hakkında Popper tarihsicilik açıklaması yapmaktadır. Popper tarihsiciliği insan doğasını anlama bahanesinin arkasına sığınarak özgürlüğü, yaratıcılığı ve eleştirel düşünme becerisini engelleme noktasında eleştirmektedir. Tarihsicilik bakış açısı adeta insan enerjisini sömürmekte ve toplumsal gelişimin önüne bir set çekmektedir. Tarihsicilik bakış açısı insan hayatına tarihsel ruhun egemen olduğunu belirtmekte ve tarihin insan kaderinde rol oynadığını söylemektedir. Bu durum tarihsiciliği örneklemektedir (Kroner, 2010, s. 642-643). Popper (2008, s. 25) tarihsiciliği şöyle ifade etmektedir: “Burada ‘tarihsicilik’ derken, tarihsel öndeyinin sosyal bilimlerin esas hedefi olduğunu ve bu hedefe, tarihin evriminin temelinde yatan ‘ritimler’ ve ‘örüntüler’, ‘kanunlar’ ve ‘yönelimler’in açığa çıkarılmasıyla varılabileceğini kabul eden bir yaklaşım tarzını kastettiğimi söylemem yeterli olacaktır”.

Tarihsicilik tarihin evrensel yasalara sahip olduğu, tarihin bir amaca ulaşmak için bu doğrultuda bir sona ilerlediği düşüncesidir. Bu amaç Hegel için tanrı ve insanın bütünleşmesi sonucu ulaşılabilecek mutlak özgürlükken, Marx için sınıfsız toplum, Fukuyama için ise liberal

toplum düzenidir. Tarihsici bakış açısı totaliter rejimi, kaderciliği, determinizmi reddedermiş gibi görünse de örtülü şekilde bunları içinde barındıran evrenselci tarih görüşlerinin genel kümesidir. Geçen yüzyılın tarihsici anlayışında ulaşılabilecek hedefe doğru tarihin aktığı yer almaktaydı. İnsanlık tarihinin belirli bir düzlemde ilerleyeceği fikri bir anlamda geleceğe ipotek koymayı içeriyordu (Doğan, 1999, s. 136). Tarihselci yaklaşım totaliter toplumların benimsediği bir tutumdur. Modern toplumlarda bu tür anlayışlar daha azdır. Popper bu yüzden modern demokratik toplumların bilimin gelişimindeki önemini vurgulamaktadır (Clark, 1995, s. 153).

Tarihsici anlayış Popper için farklı düşünmenin, eleştirel yaklaşımın önünde bir engeldir. Aynı zamanda tarihsici anlayışın sonucunda kapalı toplumlar oluşmaktadır. Kapalı toplumlar ise eleştirel akla kapalı ve sadece idarecilerin ya da dini temellerin gölgesinde bilimsel bilgi üretimin olduğu yerlerdir. Popper bu tip toplumları eleştirmekte ve ancak açık toplumun insani gelişimin, bilimsel farkındalığın oluşabileceği yer olduğunu söyleyerek açık toplumu savunmaktadır.

Toplumsal yapı Popper'a göre kapalı toplumlar ve açık toplumlar şeklinde formüle edilmektedir. Bunlardan ilkinin oluşturan kapalı toplumlar ise bilgiye ve yeniliğe kapalı olan toplumları göstermektedir. Bu tür ortamlarda insanlar aklını yeterince kullanmamakta bilimsel bilgi ile çabalar ise sınırlı kalmaktadır.

Popper'ın toplumların yapısıyla ilgili üstünde durduğu önemli hususlardan biri de kapalı toplumların varoluş biçimlerini içermektedir. Rasyonaliteden uzak büyüsel güçlere inanan kabile tipi bu topluluklar küçük bir alanda belli tabulara göre yaşamaktadırlar (Balcerczyk, 2018, s. 101). Popper (1989, s. 192) kapalı toplumları yarı-biyolojik bağlarla birbirine bağlanmış, ortak çıkarlar güden, yaşama sevinçleri ve kadere olan inanışları aynı olan adeta bir sürü ya da eski tip bir kabileyi andıran yarı organik birimler olarak adlandırmaktadır. Bu tip toplumlarda birbirine adanmışlık yüksek, ait olan grubun normlarını kayıtsız kabul etmek elzemdir. Duygusal bağlılık bu grupta hat safhadadır ve dünyayı anlamlandırmada buradan güç almaktadırlar (Jarvie vd., 2006, s. 251). Kapalı toplumların sonucu olarak da diktatoryal bir yönetim anlayışı hüküm sürmektedir. Bireysel varoluşun mümkün olmadığı bu tür toplumlarda toplumsal kurallar katı bir şekilde benimsenmektedir (Robinson & Bawden, 2001, s. 2).

Kapalı toplumlarda bireyler kendilerini yaşadıkları toplumda güvende hissetmektedir. Zorlu durumlar ve güçlü düşmanlara karşı kabilenin kendilerini güvende tuttuğunu düşünürler. Kabilede kendine biçilen rolü harfiyen yerine getirir ve böylelikle o birliğin devam etmesini sağlarlar (Kuriki, 2011, s. 29). Popper kapalı toplumları tarihsici anlayışın bir uzantısı olarak görmekte ve dünyayı kavrayış biçimindeki kadercici ya da kestirimsel bilgi yapısının bu toplumlarda yer aldığını aktarmaktadır. Tarihsel olarak eski çağlarda görülen sihirli ve kabileci toplumlar ile günümüzdeki kolektivist toplumlar kapalı toplumlara örnektir (Baudouin 2003, s. 22). Bu noktada dikkati çeken önemli durumlardan bir tanesi de kapalı toplumlarda eleştirel zekanın olmayışıdır. Kapalı toplumlar adeta bir sürü parçadan oluşan dev bir organizmaya benzemektedir. Herkesin ayrı bir fonksiyonu vardır. Amaç herkesin birleştirdiği organizmayı yekpare ayakta tutmaktır (Lordoğlu, 1988, s. 113-114).

Kapalı toplumlarda doğa ile toplumun iç içe olduğu görülmektedir. Örneğin Yunan şehir devletlerinde bu durum vardır. Antik Yunan'ın polis şehirleri sadece toplumsal ve siyasal bir örgütlenme biçimi değildir. Polis şehirleri aynı zamanda dinsel, askeri ve ekonomik birliktelik içerisindedir. Bu şehirlerde yasalara karşı gelmek aynı zamanda Tanrı'ya karşı gelmektir. Bu yüzden kapalı toplumlarda bireyler tek bir yapının küçük temsilcileri gibidir (Ağaoğulları, 2013, s. 16). Bu toplumlarda yaşayan insanların hissiyatı ise, yurttaşlık üzerinedir. Mensubu olduğu toplumla onun gelenekleri ile gurur duymakta, önemli idealleri olduğunu varsaydığı grubun çıkarları ve öğretileri ile hareket etmektedir. Tarihsel geçmiş bu toplumlarda oldukça önemlidir (Russell, 2015, s. 63).

Popper ideal toplumsal düzeni açık toplumlarda kavramsallaştırmaktadır. Bireylerin hür iradeleriyle hareket ettiği, toplumsal yapıların baskısından kurtulduğu ve yeniliğe açık kişilerden oluşan açık toplumlardır. Bu tür toplumlar kapalı toplumların tam tersidir. Popper kapalı toplumları açık toplumların önünde büyük bir engel ve aynı zamanda düşmanı olarak tanımlamaktadır.

Açık toplum kavramı bireylerin kişisel kararları ile yaşadığı, birbirlerine bu kararları açıkladığı ve özgürce bunların tartışıldığı toplumsal yaşama karşılık gelmektedir. Bireylerin özgürce yaşadığı, kendi kendini yönetebildiği hatta açık toplumun kendisini bile eleştirebildiği yer açık toplumlardır (Catton & Macdonald, 2004, s. 189). Bu tür toplumlarda kurumlar akılcı şekilde bilimle paralel olarak işleyişlerini sürdürmektedir. Yasalardan yürütme tarzlarına baştan sona her kurum birbiriyle bağıntılı çalışmaktadır. Bu çalışma düzeni eleştiriye açık ve aynı zamanda yeniden dönüştürülebilir formdadır. Popper her zaman daha iyiye ulaşmak için açık toplumların sürekli kendini geliştirmesi gerektiğini söylemektedir (Jarvie & Pralong, 1999, s. 76). Popper'ın ideal düzen olarak tanımladığı bu toplumlarda bilim adamları özgürce hipotezlerini test edebilmekte ve eleştirel kapasitelerini kullanarak elde ettiği bulguların geçici bir süreliğine olduğunu bilmektedir. Ayrıca açık toplumlarda kapalı toplumların aksine tekil düşünce ortadan kalkmakta ve eleştirel düşünmenin önü açılmaktadır (Vernon, 1976, s. 267).

Popper açık toplumları bir ütopya olarak görmemektedir. Mümkün olan en ideal yapının açık toplumların olduğunu söyleyen Popper (1989, s. 186) bu tanıma en uygun yer olarak da demokrasiyi işaret etmektedir. Bilim adamlarının serbestçe düşüncelerini ifade edebilmesi ve bu yolla bilimsel gelişmenin hızlanması ancak demokrasilerde gerçekleşebilecektir. Çünkü eleştirel fikrin gelişmesi toplumsal refahın artmasının en temel şartlarından biridir (O'Hear, 2007, s. 143). Popper'ın yapmak istediği şey demokrasiye evrensellik kazandırmaktır. Çünkü serbestçe fikirlerin tartışıldığı, bilimsel gelişmenin en doğru şekilde yaşanabileceği toplumlar açık toplumlardır. Popper toplumların çıkarıcı bir tavır içinde olması gerektiğini söyleyerek toplumsal hayatta yaşanan problemlere karşı çözüm aranırken eleştirel yaklaşımların normal karşılanması gerektiğini söylemektedir. Açık toplumun anlamlarından biri de siyasal bir fikrin özgürlükçü bir ortamda tartışılarak, eleştirilerek siyasal politika olabileceğidir. Yani toplumda bilgi eleştiriden geçerek üretilebilecektir (Quinton, 1994, s. 151-155).

Açık toplumların devamı için kurumların doğru bir şekilde işlemesi hayati önem taşımaktadır. Demokrasiyi ideal bir tip olarak tanımlarken ona tam bir güven içerisinde değildir. Popper çoğunluğun sağduyusuyla hareket ederek özgürlüklerin önüne engel konulabileceğini de vurgulamaktadır. Ancak yine de toplumsal sistemde şu an uygulanabilecek en iyi düzen demokrasidir. Popper'ın demokrasiyi bu kadar önemsemesindeki önemli etkenlerden biri açık toplumu devam ettirebilecek ve daha iyiye doğru dönüşmesini sağlayacak nitelikte olmasıdır. Bu yüzden demokrasi var olacak en iyi düzendir (Popper, 1989, s. 137-138).

Popper'ın toplumsal sistemle ilgili fikirleri aslında onun bilimsel bilgiye olan yaklaşımıyla aynıdır. Toplumlar çıkarıcı bir bakış açısıyla çözüm odaklı örgütlenmelerdir. Tıpkı bilim adamı gibi toplumlar da çözüm için uğraşırlar. Ortaya çıkan problemleri toplumlar bir bilim adamı edasıyla çözebilir. Popper için politika gerçeklikle sınanan ve deney ile düzeltilebilen bir varsayımlar kümesidir. Bir politika düzeltileceğinde tıpkı bilimsel bilgi üretiminde olduğu gibi toplumda eksiklikleri belirtilmeli ve bu eksiklikler düzelttikten sonra uygulamaya konulabilecektir (Baudouin 2003, s. 19-20).

Eğer toplumlar insanca yaşamak ve doğru yolda ilerlemek istiyorsa açık toplum tek yoldur. Açık topluma giden yol ise akıldan geçmekte ve bu akılla bilinmeyene doğru bir yöneliş gerçekleştirilmelidir. Bilinmeyenler daha çok açılmalı ve daha güvenli ve özgürlükçü yol olan akıl rehberliğinde hareket etmeyle bilimsel ilerleme gerçekleşecektir (Popper, 1989, s. 191). Bu durumda umut açık toplumların varlığındadır. Özgürlük bile bir sınamadan geçerek herkes için eşit koşulların yaratılması gerekmektedir. Şiddete başvurmadan siyasal reformlarla özgürlükçü demokrasilere geçilmeli ve bu sayede toplumsal akıl oluşturulabilmelidir. Açık toplum eleştirel

aklı yoğun bir şekilde kullanırken böylelikle her zaman daha doğru bir ideale ulaşmaya çalışmaktır. Popper (1989, s. 191) açık toplumun niteliğinin aynı bilimsel bilginin gelişiminde olduğu gibi durmadan daha iyiye doğru hareket edecek şekilde olması gerektiğini söylemektedir.

Sonuç

Bilim tarihi çok çekişmeli tartışmalara sahne olmuş ve bilimsel bilginin gelişimi için birçok iddia ortaya atılmıştır. Diktatoryal yapılardan skolastik düşünce dönemine, aydınlanma sonrası pozitivistlerden postmodern dönemlere kadar birçok alanda çeşitli fikirler hep tartışılmıştır. Bu çalışma açısından ise bilimsel bilgi üretiminde Karl Popper'ın fikirleri ele alınmış ve bakış açısı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Popper ilk olarak bilimsel bilginin üretilmesiyle alakalı klasik pozitivistlerden farklı bir bakış açısını ortaya koymuştur. Bu çerçevede Viyana çevresini eleştirerek başlamıştır. Viyana çevresine göre bilimsel bilginin gelişimi doğrulamacı mantık üzerine kuruludur. Bilim deney ve gözlem yoluyla ancak açıklanabilir bunun dışında deneye ve gözleme dayanmayan her şey bilim dışıdır, anlamsızdır. Popper bu mantığı eleştirmektedir. Bilim doğrulama mantığıyla ancak kendi içerisine gömülmektedir. Bilim doğrulama mantığı yerine yanlışlamayı getirmelidir. Ancak bu şekilde bilimsel bilginin gelişimi mümkün olabilecektir. Popper'ın yanlışlama teorisi alana oldukça farklı bir bakış açısı getirmektedir. Çünkü şüpheyle bilime bakarken aynı zamanda akli da kullanarak bilimsel bir bakış ortaya konmaktadır. Şüphe ise bilime değer katmaktadır.

Popper ayrıca tümevarım eleştirisi getirmektedir. Tümevarım mantığı tekil birçok önermeden yola çıkarak her durum için geçerli yasaların ortaya konmasıdır. Popper'ın şüpheci bakış açısı bunu reddetmektedir. Çünkü genel yasaların yanlışlanması çok basit olabilmektedir. Her durum için geçerli yasaların sağlanması oldukça zordur. Popper bu mantıkla hareket etmenin bilimin önünü tıkayacağına işaret eder demektir. Çünkü genel yasalar bir zamandan sonra kanıksanmış olacak, yanlışlanamayacağına dair bir kanı olacağına inanmaktadır. Bu sebeple tümevarım değil yanlışlama bilimin temel değeri olmalıdır. Popper ayrıca eleştirel akla vurgu yapmakta bilgi birikimini geliştirirken mantıkçı pozitivistler akli kullanma biçimini reddetmekte ve bunun yerine eleştirel akli koymaktadır. Eleştirel akıl ise doğrudan inanmayı reddederek her türlü bilimsel bilgiye eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmayı önermektedir. Popper'ın eleştirel akli ve tümevarım eleştirisi olgulara belli açılardan bakmanın yanlışlığı ile alakalıdır. Yani bilimsel bilgi orada karşımızda durmamakta olgular her yerde aynı her koşulda aynı değildir. Şüphelilik bilimin temel mantığında olmalıdır. Bilim ancak eleştirilebildiği ölçüde gerçekliğini koruyacaktır. Tümevarım bilginin ilerlemesinde dogmalara yol açmaktadır. Popper bunun ancak eleştirel akli kullanarak giderilebileceğini ifade etmektedir.

Popper bilimsel bir ortamın yaratılabilmesi için öncelikle toplumun buna hazır olması gerektiğini de düşünmektedir. Çünkü tarihsiciliği eleştirirken aslında toplumsal yapıdaki kökten gelenekçi anlayışları eleştirmektedir. Burada kapalı toplumlara vurgu yapmakta ve onların kendini gerçekleştirememiş ancak bir organizmayı yürüten insanlardan meydana geldiğini aktarmaktadır. Kapalı toplumlardan açık toplumlara geçişin kaçınılmaz olması gerektiğini söyleyen Popper açık toplumları en ideal düzen olarak görmektedir. Açık toplumların ise demokrasilerle mümkün olduğu aktarılmaktadır.

Popper toplumsal hayattaki kavramsallaştırmaları ideal bir düzenin oluşturulması ve böyle bir toplumda hem bireylerin daha özgür ve sorumluluklarını bilen kişiler olarak yaşayabilmesi için istemekte aynı zamanda toplumun bilimsel gelişmelere hazır olması ve bu gelişmeleri desteklemesi amacıyla savunmaktadır. Popper'ın temel yaklaşımı akıl odaklı ve bilimsel gelişmenin sonsuz ve sürekli olması üzerinedir. Bilgi üretiminde şüpheci olmak ve böylelikle bilimsel bilginin durağan olmadan devamlı olmasını sağlamak bu çerçevede Popper için önemlidir.

Kaynakça

- Açar, H. R. (2011). *Karl Popper ve metafizik*. Ankara: Eskiyeeni Yayınları.
- Ağaoğulları, M. A. (2013). *Kent devletinden imparatorluğa*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Altınörs, A. (2003). *Dil felsefesine giriş*. İstanbul: İnkilap Kitabevi.
- Balcerczyk, I. (2018). Society in the theory of Karl Popper. Erişim adresi (26.04.2022): https://ch.ahe.lodz.pl/sites/default/files/balcerczyk_ch_13.pdf
- Batak, K. (2008). Bilim tümevarım kaynaklı mıdır ya da tümevarım diye bir şey var mıdır? Karl Popper'in tümevarım eleştirisi. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 34, 237-246.
- Baudouin, J. (2003). *Karl Popper* (B. Gözkan, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Catton, P. & Macdonald, G. (2004). *Karl Popper: Critical appraisals*. London: Routledge.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Chalmers, A. (1994). *Bilim dedikleri*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Clark, P. (1995). Popper on determinism. Anthony O'Hear (Ed.), *Karl Popper: Philosophy and problems* (s. 149-162) içinde. Cambridge: Cambridge University Press.
- Çağlar, Ü. (1989). Bilim felsefesinde gelişmeler, bilim ve iktisatta ilerleme fikrinin evrimi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 1(4), 31-44.
- Dancy, J., Sosa, E. & Steup, M. (2010). *A companion to epistemology*. Wiley: Blackwell.
- Demir, Ö. (2009). *Bilim felsefesi*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Doğan, Ö. (1999). Felsefi hermeneutiğe geçiş yolu olarak tarihselcilik. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 40, 127-145.
- Galison, P. (1990). Aufbau/Bauhaus: Logical positivism and architectural modernism. *Critical Inquiry*, 16(4), 709-752.
- Gower, B. (1997). *Scientific method: An historical and philosophical introduction*. London: Routledge.
- Güzel, C. (1994). Karl Popper, Imre Lakatos ve Paul Feyerabend'de Bilim kavramı ve rasyoneliter kavramı (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hülür, H. (2006). Bilimde yöntemciliğin reddi ve çoğulculuk: Feyerabend'in epistemolojik dadaizmi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 199-218.
- Hülür, H. & Bircan, U. (2020). Immanuel Kant'tan Michel Foucault'ya aydınlanma sorunsalı ve modernlik. *Journal of Modernism And Postmodernism Studies*, 1(2), 23-38.
- Jarvie, I. & Pralong, S. (1999). *Popper's open society after fifty years*. London: Routledge.
- Jarvie, I., Milford, K. & Miller, D. (2006). *A centenary assessment. surrey*. Hampshire: Ashgate Publishing.
- Kökdemir, D. (2012). Üniversite eğitimi ve eleştirel düşünme. *Başkent Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Eleştirel-Yaratıcı Düşünme ve Davranış Araştırmaları Laboratuvarı Dergisi*, 21, 16-19.
- Kroner, R. (2010). Tarih ve tarihsicilik (M. Alican, Çev.). *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 25(2), 637-643.
- Kuriki, J. (2011). Philosophical fundamentals for sustainable development in Kenya: Karl Popper's perspective. *Current Research Journal of Social Sciences*, 3, 28-33.
- Lordoğlu, V. (1988). Karl Popper'in düşüncesinde bilim siyaset ilişkisi (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Magee, B. (1990). *Karl Popper'in bilim felsefesi ve siyaset kuramı* (M. Tuncay, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Manafov, R. (2020). *Karl Popper aklı*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Naylor, T. H. & Finger, J. M. (1967). Verification of computer simulation models. *Management Science*, 14(2), 75-92

- O'Hear, A. (2007). Hayek And Popper: The road to serfdom and the open society. Edward Feser (Ed.), *The cambridge companion to Hayek* (s. 132-147) içinde. Cambridge: Cambridge University Press.
- Popper, K. (1989). *Açık toplum ve düşmanları I. Cilt* (M. Tuncay, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Popper, K. (2005). *Bilimsel araştırmanın mantığı* (İ. Ata & İ. Turan, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Popper, K. (2008). *Tarihselciliğin sefaleti* (S. Orman, Çev.). İstanbul: Plato Film Yayınları.
- Popper, K. (2015). *Hayat problem çözmektir – Bilgi, tarih ve politika üzerine* (A. Nalbant Çev.). İstanbul: YKY.
- Ritzer, G. & Stepnisky, J. (2018). *Modern sosyoloji kuramları* (H. Hülür, Çev.). Ankara: De Ki Yayınları.
- Robinson, L. & Bawden, D. (2001). Libraries and open society; Popper, Soros and digital information. *Aslib Proceedings*, 53, 167-178
- Russell, B. (2015). *Toplumsal yeniden insanın ilkeleri* (T. Doğan & Ş. Duran, Çev.). İstanbul: Best Yayınları.
- Sunar, İ. (2008). *Düşün ve toplum*. İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Türkdoğan, O. (2012). *Çağdaş bilimsel araştırma metodolojisi ve sorunları*. İstanbul: Iq Yayınları.
- Quinton, A. (1994). Karl Popper: Özler olmadan siyaset. A. Crespigny, R. Kenneth & M. Minogue (Ed.), *Çağdaş siyaset felsefecileri* (s. 151-169) içinde. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Vernon, R. (1976). The “great society” and the “open society”: Liberalism in Hayek and Popper. *Canadian Journal of Political Science*, 9, 261-276.

Araştırmacıların Katkı Oranı:

1. Yazar: %100

Çatışma Beyanı: Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Belirtilmemiştir.